

run sauvagine) i Niça passant pel rodanès, Tolosa («*ferum*: sauvagine, venaison», ja S. xvii, Doujat) fins al Roergue («*ferum* m. odeur de bête fauve ---», Vaysier), Carcí, gascò de Lomanha *berum* «parfum», Cautarés i Bearn *herum* «bête sauvage» (d'on un fr. local *ferun* registrat el 1611), FEW (478b23-48). L'acc. pròpia, olfactiva, és la que continua essent general en català central, ací molt viva (ciutat i camp), i val., i ben comprovada pels millors prosadors Renaix., amb sentit passiu, i generalment pejoratiu (Noller, Ruyra), o si no, ponderatiu disfressat de pejoratiu (Pous i Pagès): «a la cuina se sent una *ferum* de bona minestra», podríem dir melioratiu paradoxal (no en el DFa. i tanmateix molt usual).

El matís de sentor animal reapareix pertot: quan el cap dels trabucaires li captura l'amada, esclata l'Albert: «Que on vull anar? A l'infern, viva Déu! --- a registrar el món, allà on senti *ferum* de cabró, que allà serà ell!», MVayreda (*Puny.* xiv, 176); «tuf, pudor pròpia del bestiar» (Cerd., Ripollès, Berguedà, Rupit, BDC xrx, 143); igual cap a l'Oest («*ferum*: mal olor que despiden alguns animals» a l'aragonès fronterer, Binéfar, Coll Alt.), i en terres valencianes (on la *e* s'altera en *o* per assimilació o bé en *a* a causa de la *r*): «*farum*: fortor que fan los caus de bèsties salvages; tota olor repugnant de llocs on tanquen animals, i encara els de junta de persones», maestr. i Pna. (Ga. Girona), «hedor de lugares donde se guarecen las bestias, máxime las salvajes; también el del aire confinado», «*forum*: husmo», dicc. val. de Lamarca (1839-42) i d'Escrig; o, referint-se a una ventositat, «l'olor de *forum* que despedix ella», MGadea (*T. del Xè* i, 272).

Hi ha de més a més alguns sentits secundaris. Sánchez Gozalbo (1961) em donava com a usual a Castelló la frase «no té la *farum* al nas?», que implica un sentit actiu de 'olfacte' (cf. cast. *husmo/husmear* en tots dos sentits, i el cat. *ensumar* parent d'aquest, de sentit actiu), i realment tinc memòria poc concreta d'haver sentit viu aquest significat (Princ.?). en tot cas *ferumejar* emp. 'ensumar': «preguntar --- per adquirir notícia d'allò que està secret» (*AlcM*, §§ 2, 3), imprès *fermetjar* (igual sign.) en el dicc. menorquí de Ferrer Parpal.

Cap això s'acosta vagament d'una banda l'acc. § 5 del diccionari *AlcM* 'indicis d'una cosa' («--- la policia en va sentir la *ferum*»); no consta el mot com a balear, o almenys no el registren com a usual a Mallorca *Damen.*, *DAG.* ni *AlcM* (tanmateix cf. FebrCard. i aquesta acc. § 5); però de tota manera deu tenir raó Moll en identificar-li un men. *feruma* (on per tant hi hauria hagut una evolució consecutiva al gènere femení, tal com en el cat. ant. *costuma*), que trobava a Ciutadella, definint-lo «conjunt de moviments sospitosos, que trenquen el secret o dissimul al que s'hauria de fer una cosa» (*MiscAlcover*, 442, cf. la dita acc. § 5), al qual ha afegit en *AlcM* les accs. men. «fressa, manifestació de cosa que hauria de tenir-se secreta» i «olor de coses estantisses» i «olor de caça» (d'on *estar a sa feruma* 'ensumant i esperant una ocasió'). Ara bé, contra el que he dit de Mall., deu anar el fet que

vagi usar *ferum* Costa i Llobera, car Pollença, d'on era ell, i Ciutadella són ben pròximes: «Doncs els botxins, amb vil *ferum*, / empunyen l'arma, traspasant / cossets ha poc donats a llum / i vides noves arrancant» (*Misc. Prat de la Riba*, 1925, i, 285), per cert en un sentit no ben clar ('instint bestial?', 'recerca brutal, homicida?').

D'altra banda el mot, amb un sentit semblant al del seu paral·lel *feram*, s'ha aplicat a les multituds poc distingides (per la idea de massa tufejant), que és el sentit en què evidentment l'usava el B. de Maldà: «individus de tota classe hi eren, a saber: senyors canonges, capellans, frares, nobles, plebeus --- *aferum* que s'hi barreja de mossos i dones, puix que tothom a sarrau se dóna per convidat», «arríbats los nuvis amb tot lo parentiu, seguidors i seguidores, mesclats porció d'*aferum* i de quitxalla»,¹² semblança amb *feram* encara més marcada pel fet d'aglutinar-hi la *a*-. Però no creguem que es tracti de confusió de mots, car també Alfons Coromines escrivint una descripció de viatge al meu pare i germà seu contava des de Singapur: «hi ha policia negra i índia, que sense bellugar-se gens tenen a tota aquella *farum* de chinos i negres en respecte ---» (1910).

No és improbable que un FERUMEN, pare del nostre mot, vagi existir ja en llatí vulgar, en època tardana, potser amb un sentit com 'animals ferotges, salvatgines' si donem per bona la glossa greco-llatina (per tant antiga) «*ferumen*: τέρας» (*CGL* II, 453.22) com sigui que el sentit clàssic d'aquest mot grec és 'animal monstruós' (més encara que el també clàssic 'prodigi, presagi'),¹³ des d'on pogué haver-hi alguna evolució semàntica en el grec dialectal i de baixa època.

En tot cas el mot, que ja hem vist perpetuat robustament en dos dominis romànics, no és inversemblant que sigui en tres, i fins s'ha suposat que en quatre. Car hi ha un gallego-port. *farum* «mau cheiro». La interpretació d'aquest i la seva extensió necessiten, però, més aclariments, car ultra el gall. *farun* (Valladars) només sembla ser portuguès dialectal (extrem Sud i extrem Nord), del Minho i de l'Algarve. El dubte quant a la interpretació etimològica no es refereix tant a la derivació de FERUS, en la qual estan d'acord Carolina Michaëlis (*RLus.* III, 159-63, 165-6; ja *KJRPh.* IV, 342) i MLWagner (*ZRPh.* LXIV, 319); car l'etimologia FLAGRARE (o un *FRAGRUM derivat d'això), que havien suggerit Schuchardt (*ZRPh.* XXVIII, 139) i M-Lübke, sembla impossible fonèticament (cf. port. *cheirrar*, *cheiro*, amb *ch* i amb *ei*, descendents reals de FLAGRARE), i si bé és veritat que hi ha un port. *faro* 'flaire, flaireig dels gossos' («Witterung der Hunde»), aquest deu ser derivació regressiva de *ferum* (Wagner), si bé orientada pel parònim *faro* 'farola', com va explicar C. Michaëlis, que cita frases corrents com

«parece que este diavo de cão traz um *faro* no nariz». Més escrupol, però, em fa la terminació, car sembla que -um portuguès correspongui fonèticament millor a -UNU que a -UMEN (cf. -ume, d'altra banda els mots com *cabrú* i *cabrum* també vénen a coincidir en català semànticament), tanmateix Dona Carolina Michaëlis